

FRÅGOR OCH SVAR till Mona Schalin: Finsk arkitektur ute i världen 12.1.2026

Fråga: När man deltar i en arkitekttävling - hur färdigt skall arbetet vara - hur får man ersättning för gjort arbete?

Svar: Tidigare kunde riktgivande skisser räcka till för att bli prisbelönt i en allmän tävling - nuförtiden krävs det en detaljerad, arbetskrävande helhetsplan.

Ofta har tävlingsdeltagarna brukat vara unga arkitekter eller studerande som arbetat med tävlingsförslagen så gott som gratis med en förhoppning om att bli noterad. En sk. inbjuden tävling har en annan ekonomi och är mest avsedd för etablerade arkitektbyråer.

Fråga: När vi har kunnat rita så vackra hus i det förgångna, varför ritar vi då idag bara fyrkantiga lådor?

Svar: Utvecklingen av samhällsplanering och särskilt utvecklingen av byggnadsteknik har gett allt snävare ramar åt arkitekturen. Arkitektens tidigare övergripande roll har ofta reducerats till en kugge i ett industriellt produktionsmaskineri, där kravet på effektivitet och ekonomi dominerar.

Fråga: Innan den finska nationalromantiken kom igång i slutet av 1800-talet med arkitekter som Lindgren, Saarinen, Gesellius m.fl. var det väl främst svenska och andra utländska arkitekter som dominerade i Finland/Sverige : Chiewitz, Ahrenberg, Engel m.fl.

Gav dessa tidigare arkitekter impulser åt nationalromantikerna eller var det snarare så att nationalromantikerna/den nya finska jugendstilen tog avstånd från tidigare arkitektur?

Svar: Jugendstilen, som i Finland brukar kallas nationalromantiken, var nog ingen proteströrelse utan utvecklingen gick ganska lugnt. Några pamfletter skrevs nog om detta.

Arkitektutbildningen spelade en stor roll och t.ex. professor Gustaf Nyström, som hade studerat i Wien, följde med den europeiska utvecklingen. Det är också att märka att arkitekturen i Finland fram till slutet av 1800-talet var tjänstemannadriven; städernas ledning och den statliga byggnadsstyrelsen dikterade hur det skulle se ut. Mot slutet av 1800-talet grundades privata arkitektbyråer varvid situationen ändrades.

Fråga: Det fanns en trend ända fram till 60-talet att både man och hustru var arkitekter och samarbetade. Sådant förekommer inte senare. Vilken är orsaken till denna skillnad?

Svar: Tidigare var det mycket vanligt att det ordnades arkitekttävlingar för olika projekt. Arkitekter deltog ofta med iver i dem, dels för att det gav dem en chans att få namn, dels för att det utvecklade deras förmåga. Man deltog ofta redan under studietiden eller i början av yrkeskarriären och då gärna i samarbete med kolleger. Man får anta att detta intensiva samarbete kunde leda till att två kolleger där hittade sin livspartner. Njutningen att få dela sin passion för arkitektur kunde kanske försätta även där hemma.

Senare har allmänna arkitekttävlingar blivit ovanligare.

Fråga: kan man säga att den finska arkitekturen levde en guldålder fram till medlet av 1900-talet? Om så, kan det ha något att göra med att byggherrarna mera än tidigare sätter begränsningar på arkitekternas fantasi för att hålla kostnaderna i schack?

Svar: Tidigare hade arkitekterna en annan status, fast de inte hade egna pengar hade de en annan, mera framträdande roll. Något har skett, upphandlingen är helt annorlunda idag, EU-regler inverkar också på det här. Arkitektkåren arbetar inte så nyskapande idag, säkert också beroende på att alla byggherrar inte nuförtiden vill bygga något som avviker, uppenbarligen är kostnadstrycket starkare än tidigare. Man torde kunna säga att perioden fram till slutet av 1960-talet var en guldålder för finska arkitekturen.

Fråga: På Skatudden revs det av Theodor Höijer* (1843-1910) ritade Norrménska bostadshuset i nyrenässans stil från 1897 för att ge plats åt Alvar Aaltos skapelse, Enso-Gutuzets tidigare huvudkontor

1962, den s.k. sockerbiten som har varit "mycket omstridd". Passade denna i och för sig fina byggnad in i sin omgivning?

Svar: "Det är en i mitt tycke obefogad urban legend att Aaltos skapelse är ful". Men, staden förändras och i mitt tycke har byggnaden fått sin plats i sin nuvarande miljö.

Fråga: Fick man betalt för att delta i arkitekttävlingar?

Svar: Ersättningen för mängden arbetstimmar var blygsam, men för dem som deltog var pengarna inte det viktiga, det var en inspirerande utmaning. Sitt levebröd tjänade man på annat håll. Tidigare ritade man för hand, medan det i dag krävs omfattande tekniska kalkyler etc.

Fråga: Har arkitekternas position inom planeringsarbetet förändrats?

Svar: Det är riktigt. Den prestige och auktoritet som arkitekterna tidigare åtnjöt har minskat. Numera satsas det på effektivitet och ledaren i planeringsgruppen är ofta en ingenjör. Arkitekturbyråer köps upp av stora, ofta internationella konsultbolag och arkitekterna är där anställda som inte samma mån som tidigare kan påverka besluten.

Fråga: Vi talar om stora internationella projekt som förverkligas på basen av internationell arkitektur. Nationella särdrag saknas. Har det någon betydelse mera att arkitekten kommer från Finland?

Svar: Det är riktigt att nationella särdrag försvinner från den internationella arkitekturen och det blir allt svårare för finska arkitekter att hävda sig i konkurrensen.

* Theodor Höijer (1843-1910) ritade också Biblioteket vid Rikardsgatan (1881), Ateneum (1887), Skillnadens brandstation vid Högbergsgatan 26 (1891), Grönqvistska huset (1883) i hörnet av Norra Esplanaden och Glogatan och det ursprungliga Hotell Kämp (1887)